

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Habilitační práce

Oponent

**Pracoviště oponenta,
instituce**

Mgr. Martin Kornel, Ph.D.

Nesezdané soužití v soukromém právu

doc. JUDr. Renáta Šínová, Ph.D.

Katedra soukromého práva a civilního procesu,
Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Aktuálnost tématu

V tomto ohledu je nezbytné uchazeči přiznat vysoké krédo. Celkově je nutné téma z hlediska obsahu i aktuálnosti vyzdvihnout, neboť se jedná o téma mimořádné důležitosti. Nesezdané soužití je bezesporu společenským fenoménem. Sám uchazeč v podstatě konstatuje v úvodních pasážích, že se jedná o společností v široké míře akceptované soužití dvou osob, je proto bezesporu nezbytné mu věnovat pozornost.

Přístup k řešení

Uchazeč zvolil k vybranému tématu velmi kvalitní přístup k řešení. Uchazeč pojal zpracování tématu ve vysoké míře komplexně tak, že se pokusil postihnout vybrané hmotněprávní souvislosti společného nesezdaného soužití, a to konkrétně mimo jiné vymezení osob žijících v nesezdaném soužití jako osob blízkých, osob žijících v nesezdaném soužití jako členů domácnosti, osob žijících v nesezdaném soužití jako rodičů, dále se věnuje společnému hospodaření nesezdaných, možným zaopatřovacím závazkům po ukončení soužití, problematice bezdůvodného obohacení a následkům smrti jednoho z nesezdaných.

V tomto ohledu představuje práce uchazeče unikátní dílo, které se pokouší o postižení převážné většiny hmotněprávních aspektů, které nesezdané soužití přináší a v tom je mimořádně přínosné. Neboť, právě postižení aspektů nesezdaného soužití v jeho komplexnosti nejen výstižně poukazuje na případné rozdíly tohoto soužití oproti manželství, respektive partnerství, ale především též významně pomáhá aplikační praxi, která tak konečně získává publikaci postihující nesezdané soužití v širším kontextu.

Nesezdané soužití je reálným společenským fenoménem. Jde přitom bezesporu o fenomén, který s sebou přináší řadu praktických obtíží souvisejících s aplikací právních norem. Dopusud bylo nezbytné pro řešení dílčích otázek hledat odpověď v nejrůznějších publikacích, nyní je zde práce uchazeče, která poskytuje významné množství potřebných odpovědí.

K zvolenému přístupu k řešení je však současně nutné podotknout, že uchazeč na sebe vzal v jeho kontextu nelehký úkol, neboť zcela logicky je s přihlédnutím k tématu práce a zvolenému přístupu nezbytné předpokládat, že analýza každé dílčí otázky bude podrobena odpovídajícímu zkoumání zejména z pohledu, zda je analýza dostatečně hluboká a přináší odpovědi na všechny problematické otázky. Podrobněji tomu bude věnován prostor v pasážích o obsahu práce, ale již nyní je možné konstatovat, že některé otázky by podle mého názoru hlubší analýzu zasloužily. Sám uchazeč dané překonává tím, že zdůrazňuje, že se rozhodl věnovat pouze majetkovým otázkám, respektive především jim. Je přitom pochopitelné, že pojmout vše tak, aby byly skutečně zohledněny všechny možné problémy, je spíše nereálné, samotná práce by zřejmě pak byla nedokončitelná. V tomto ohledu rozumím rozhodnutí uchazeče případně některé otázky rozpracovat stručněji (postavení nesezdaného páru jako

rodičů, k tomu viz níže), přesto jen v určité nepatrné míře tato stručnost práci přece jen škodí. Rovněž je nutné v tomto ohledu upozornit na mírnou nepřesnost názvu, zda neměl být doplněn např. tak, že jde o zpracování tématu se zaměřením zejména na majetkové otázky.

Použitá metodologie

Metodologii zpracování nelze nic vytknout. V úvodu práce uchazeč konstatuje, že plně v souladu s moderní právní metodologií používá výklad právních norem (analýzu právních norem) a v tomto ohledu s metodologií zcela souhlasím. Je pak nutné podotknout, že přitom fakticky nejde vůbec o to, jak jsou metody prezentovány v úvodu, ale podstatné je především to, zda uchazečem deklarované metody skutečně v práci použity byly. V tomto pak potvrzují, že metoda výkladu právních norem je stěžejní metodou výklad právních norem. Je hojně pracováno s teleologickým výkladem a analogií. Uchazeč se velmi správně zabývá mezerami v zákoně, vyjadřuje svůj názor na to, kde je podle něj metoda vědomá a kde nevědomá.

Rovněž tak uchazeč v úvodu práce odkazuje na užití komparace a též i její užití je v práci bez pochybností přítomné. Uchazeč přitom ve svém úvodu definuje, že pro komparaci zvolil právní řády Německa, Rakouska a Polska. Lze souhlasit, že se jedná o vhodné právní úpravy ke komparaci, a to nejen z důvodu teritoriální blízkosti. Přesto lze jen podotknout, že mohla být větší pozornost věnována i úpravě slovenské, byť mám za to, že volba případných právních řádů, se kterými je komparováno, je primárně v rukou uchazeče, jehož úlohou je pak zdůvodnit volbu použitých zahraničních právních úprav.

Je nutné též upozornit, že se uchazeč rozhodl do své práce včlenit i úvahy *de lege ferenda*. Úvahy *de lege ferenda* jsou bezesporu vítaným prvkem odborných prací v právní oblasti, nesmí však tvořit výstupy jediné. Nelze předpokládat, že by uchazeč sám mohl ovlivnit legislativní proces, proto je nutné někdy konstatovat, že případné úvahy *de lege ferenda* jsou nadbytečné. Především je nutné dbát zvláštní opatrnosti, aby úvahy *de lege ferenda* nebyly jediným výstupem práce, jímž by si v podstatě autor takové práce chtěl spíše usnadnit situaci. Neboť, jakkoli jsou úvahy *de lege ferenda* zajímavé a přínosné, závěry *de lege lata* jsou pro aplikační praxi výrazně podstatnější a užitečnější. Osoba žijící v nesezdaném soužití zpravidla potřebuje vyřešit její aktuální problém „tady a teď“ a odpověď, jak může právní úprava vypadat do budoucna, pro ni přínosná není. Je proto třeba konstatovat, že v tomto ohledu práce v žádném případě nesehává. Uchazeč sice pracuje i s úvahami *de lege ferenda*, podle obsahu práce si je ale plně vědom toho, že nutné jádro práce musí být v kontextu úvah *de lege lata*. Úvahy *de lege lata* v práci zcela jednoznačně převažují, a proto i v tomto ohledu je práce v naprostém pořádku.

Kvalita a správnost dosažených výsledků, původnost dosažených výsledků, uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání, uplatnitelnost výsledků v praxi

Z důvodu přehlednosti budou všechna tato kritéria hodnocena souhrnně, a to v podobě vyjádření se k samotnému textu práce.

První dvě kapitoly práce jsou věnovány historickým a společenskovedním souvislostem nesezdaného soužití a dále základnímu přehledu párového soužití v právním řádu. Dané kapitoly jsou bezesporu do práce vhodné, lze je hodnotit jako úvodní umožňující vhlad do problematiky.

Další kapitola (Kapitola IV. Nesezdané soužití rodinný život a meze analogie) v úvodu vytyčuje čtyři základní otázky, jimž se chce věnovat. Za nejstěžejnější lze považovat otázku č. 4, která se zaměřuje na možnost analogické aplikace právních norem upravujících manželství. Pokud se uchazeč rozhodl věnovat tématu nesezdaného soužití v právních souvislostech, nebylo snad možné si takovou otázku vůbec nepoložit. Právě srovnání manželství a nesezdaného soužití jsou klíčovými otázkami postavení nesezdaných osob v právních poměrech. Jakkoli

patřím spíše mezi zastánce tradičního pojetí manželství a v tomto ohledu tedy spíše důrazně souhlasím s uchazečem v tom, že možnost analogické aplikace právních norem upravujících manželství na nesezdané soužití je v českém právním prostředí výrazně limitována, nedomnívám se, že by závěry uchazeče o výjimečné možnosti analogické aplikace v případě nevědomé mezery a zdůraznění individuálních okolností měly být neobhajitelné. Lze souhlasit s tím, že je nutné zdůraznit hodnotové nastavení právního řádu. V tomto ohledu je pak třeba též především připomenout, že nevstoupit do manželství je svobodným rozhodnutím každé osoby a též i nadále platí princip *vigilantibus iura scripta sunt*. Ačkoli se lze v praxi setkat s řadou situací, v nichž právě osoba žijící v nesezdaném soužití následně zjistí důsledky absence právních norem, které by poskytovaly ochranu stejnou jako je tomu v manželství, případné hodnotové zdůvodnění toho, proč přes svobodné rozhodnutí těchto osob nevstoupit do manželství má být analogicky přenášena ochrana příslušející manželům.

Kapitolu, respektive subkapitolu, věnovanou analogické aplikaci právních norem o manželství považuji za velmi zdařilou. Mám však jen drobnou výtku k závěru. Mám za to, že uchazeč mohl své závěry o tom, kdy má za to, že by mohla být analogie výjimečně přípustná, ještě hlouběji rozpracovat. Proto necht' uvedené učíní u obhajoby a více analyzuje, která konkrétní hodnotová hlediska mohou podle jeho názoru převážít, respektive vést k závěru, že by případná analogická aplikace norem o manželství na nesezdané soužití byla přípustná.

Následující kapitoly, tj. kapitola V. Nesezdaní jako osoby blízké a kapitola VI. Nesezdaní jako členové domácnosti, jsou zdařilé a nemám k nim žádné výhrady. Na str. 92 vyzdvihují za mě naprosto správné úvahy uchazeče o užívání pojmů ve stejném významu. Je zřejmé, že s daným jevem, který uchazeč popisuje na str. 92 své práce v kontextu pojmu domácnost, se setkáváme v právním řádu na více místech (mezi nejtypičtější příklady takového jevu patří použití termínu stavba v odlišných souvislostech). V následujících pasážích práce je obsažen komparativní pohled na blízké právní řády. S přihlédnutím k tomu, že využití těchto právních řádů je následně v práci patrné, nelze uchazeči jakkoli vytýkat, že by toliko parafrázoval zahraniční právní úpravy, nicméně spíše pro budoucí práce uchazeče lze poznamenat, že komparace by v rámci takto samostatných kapitol měla být spíše podle mého názoru méně využívána a více je vhodnější vkomponovat zahraniční prvky do vlastní analýzy české právní úpravy.

Následující kapitola, kapitola VII. Nesezdaní jako rodiče je bezesporu kapitolou, bez které by rovněž práci nebylo možné považovat za úplnou. Jak je opakovaně v práci zdůrazňováno, nesezdané soužití je v podstatě párovým soužitím, týká se tedy ve výrazné míře rodinněprávních záležitostí. Uchazeč však kapitolu o nesezdaném páru jako o rodičích pojal spíše stručněji, a to je podle mě škoda. Kapitola představuje velmi pěkný přehled právní úpravy, která na pár v nesezdaném soužití dopadá jako na rodiče. Jde spíše o informativní text, to, co je obsaženo v dalších kapitolách a je velmi pozitivním prvkem práce, tj. dílčí shrnutí závěrů, zde zcela chybí. Uchazeč objasňuje stručnost této kapitoly ihned v jejím úvodu tak, že se zaměřuje především na majetkové souvislosti.

Dané je pak nutné dát do kontextu s výše uvedeným postupem řešení. Jistě bylo volbou uchazeče rozhodnout se zaměřit se toliko na majetkové otázky, respektive především na ty, pak ale musím lehce kriticky zhodnotit název práce, neboť při jeho shlednutí jsem se, a to je nutné přiznat, pomyslně „natěšila“ i na rodičovské souvislosti. Uvedené pak v žádném případě nesnižuje kvalitu kapitol věnovaným majetkovým souvislostem. Jen je prostě škoda, že se uchazeč rozhodl vynechat např. následující souvislosti nesezdaného soužití:

- Hlubší rozbor určení a popření otcovství v kontextu „lepšího postavení“ putativního otce při popírání otcovství v nesezdaném soužití, neboť popření otcovství zahájením soudního řízení bez návrhu u tzv. první domněnky právo nepřipouští.
- Hlubší rozbor postavení nesezdaného partnera rodiče, kterému bylo přiznáno pouze právo styku.

- Rozbor postavení nesezdaného partnera po rozpadu vztahu jako osoby domáhající se práva na styk podle § 927 apod.

S přihlédnutím k zaměření práce pak nepředpokládám, že by bylo nutné, aby se těmto otázkám uchazeč dále věnoval u obhajoby práce, jde tedy spíše skutečně o úvahu pro jeho budoucí výzkum.

Kapitola VIII je věnována Společnému hospodaření nesezdaných. Rozbory věnované otázce nároků podle § 920 OZ považuji za jedny z nejzdařilejších pasáží práce (spolu s rozбором bezdůvodného obohacení, k tomu dále viz níže). Dále jsou zcela správně rozebírány aspekty spoluvlastnictví. Uchazeč se v přiměřeném rozsahu věnuje spoluvlastnictvím ve všech souvislostech. Velmi správně zdůrazňuje, že pouhá okolnost poskytnutí finančních prostředků nemůže založit spoluvlastnictví a k tomu je potřebná vůle stran. V rámci těchto pasáží postrádám hlubší analýzu zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Tyto otázky samozřejmě zahrnutý jsou, avšak v kontextu v praxi řešených problémů by dle mého názoru práci prospělo, pokud by byly analyzovány podrobněji. Konkrétně mám za to, že větší pozornost mohla být věnována vypořádání v širším slova smyslu. Uchazeč zde konstatuje, že zohledněny mají být např. investice, nadužívání či věci mající přímý vztah. S tímto lze souhlasit, avšak praxe potřebuje od uchazeče podrobnější odpověď na to, jak konkrétně má být dané zohledňováno. Poznámka pod čarou směřuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu v této souvislosti, mám za to, že mohlo být podrobněji zpracováno. Např. je možné žádat odpověď na otázku, jak by měl soud přistupovat k vypořádání v situaci, v níž do koupě společné věci investoval jeden z nesezdaného páru částku představující 80 % kupní ceny, druhý pak 20 %. Přesto se rozhodli dle své svobodné vůle podíly ve spoluvlastnictví nechat stejné, tj. každému ze dvou spoluvlastníků náleží podíl o výši ideální $\frac{1}{2}$. Co vše má podle názoru uchazeče soud zohlednit, pokud bude následně takové spoluvlastnictví vypořádávat? Bude převažující okolnost investice, nebo bude převažující svobodná vůle stran, jejich jednání s přesvědčením, že rovné vymezení podílů odpovídá jejich nesezdanému soužití a bylo v daném okamžiku spravedlivé? Jakou roli budou v daných souvislostech podle uchazeče hrát např. okolnosti toho, kdo po celou dobu soužití hradil náklady? Případně bylo by možné analogicky využít i kritéria vypořádání SJM, např. péči o děti? Zde již zabrušuji do úvodních pasáží práce, jedná se mi v tomto o komplexnější úvahy, které mohly být u vypořádání spoluvlastnictví zpracovány. Necht' se k daným otázkám uchazeč vyjádří u obhajoby práce. K tomu podotýkám, že dle mého názoru sám uchazeč na str. 117 velmi výstižně připomíná, že pro určení výše podílů je rozhodující dohoda.

K této kapitole též poznamenávám, že komparativní poznámky na str. 112 mohly být zpracovány podrobněji (ve větším rozsahu), naopak vyzdvihují kapitolu (subkapitolu 5) na str. 120 a násl. týkající se zakázaných ujednání, neboť uvedené odpovídá skutečné realitě praxe tomu, co osoby žijící v nesezdaném soužití skutečně řeší. Uchazeč zde připomíná rakouskou a německou doktrínu, která zakazuje ujednat existenci soužití do smrti. Jak se v této souvislosti uchazeč dívá na ujednání o konkrétních finančních částkách při ukončení soužití dříve než smrtí?

Obdobně jsou vysoce praktické pasáže o odvolání daru pro nevděk na str. 125. V tomto ohledu lze jen připomenout i judikaturu ÚS, která za důvod pro odvolání daru považuje nevhodné chování v rámci řízení o úpravě poměrů dětí. Za mimořádně přínosné lze pak považovat též analýzu nepojmenované smlouvy o nesezdaném soužití na str. 134 práce včetně analýzy možnosti odstoupit od smlouvy. Pro doktrínu je mimořádně důležité to, co uchazeč uvádí a s čím se plně ztotožňuje, že v případě podstatného porušení smlouvy je odstoupení možné. Uvedené má význam především v kontextu zvýraznění rodinněprávních prvků celé záležitosti, neboť i přes zakotvení rodinného práva do občanského zákoníku mají soudy tendenci stále aplikaci obecných ustanovení závazkového práva na rodinněprávní otázky odmítat, k tomu však nejsou dány žádné právně podložené důvody.

Navazující kapitola IX. se věnuje zaopatřovacím závazkům mezi nesezdanými po ukončení soužití. Jak bylo zmíněno výše, jde o velmi zdařilé pasáže, u kterých je patrný zájem uchazeče o danou problematiku a její velmi kvalitní zpracování. O správnosti zařazení pasáží o nesezdaném otci pak nelze mít podle mého názoru žádné pochybnosti.

Za pro mě nejzajímavější a velmi dobře zpracovanou pak považuji kapitolu X. věnovanou mimořádně praktickému institutu v kontextu právních důsledků nesezdaného soužití, tj. bezdůvodnému obohacení, k jehož vzniku dochází v souvislosti s ukončením soužití nesezdaných. Považuji za velmi přínosné, že uchazeč, podle mého názoru (i v kontextu již publikovaných prací jako je např. komentář autorského kolektivu autorů pod vedením Melzera Tégl), velice správně upozorňuje na kondikci *ob rem*. Uchazeč velmi výstižně odůvodňuje, z jakého důvodu preferuje kondikci *ob rem* před kondicí *ab causam finitam*. K celé této kapitole pouze doplňuji, že mám za to, že bližší rozbor si podle mého názoru zasloužilo zpracování výše peněžitě náhrady při investici do nemovitosti. Uchazeč zde danou otázku rozebírá a správně připomíná i judikaturní závěry, které setrvaly i po přijetí nového OZ. Sám však doplňuje, že by uvažoval i o náhradě v tržní hodnotě poskytnuté služby (srov. str. 207). Pro zdůvodnění tohoto jeho postoje mi však chybí podrobnější důvody. Současně postrádám ucelenější pojednání o určení výše bezdůvodného obohacení v celkovém kontextu této záležitosti. Investice v nesezdaném soužití je totiž charakteristická právě tím, že na rozdíl od případné jiné investice předpokládá i společné užívání věci, do které bylo investováno. K ukončení soužití může dojít po určité době. Jak tedy konkrétně by uchazeč řešil situaci v níž např. nesezdané soužití vypadalo takto? Soužití trvalo 28 let, před 26 lety došlo k investici do zahrady a rekonstrukce dvou pokojů. Pokoje následně užívaly děti, zahradu velmi často družka, která na ní trávila čas a pěstovala zeleninu. Investici poskytla družka. Ta byla po dobu 14 let na mateřské dovolené, při této využívala chůvu a uklízecké společnosti. Druh financoval celé soužití, jeho příjmy byly 10x vyšší než příjmy družky. Je podle uchazeče v tomto případě namíste vzít tržní hodnotu poskytnuté služby nebo zohlednit další okolnosti, především pak finanční zajištění celého soužití druhem?

Konečně poslední kapitola je věnována následkům smrti jednoho z nesezdaných. Jde o velmi zdařilé pojednání, oproti kapitole předcházející však méně čtivé, to je však zřejmě dáno praktickými souvislostmi. Byť samozřejmě okolnosti jako je přechod nájmu jsou též velmi důležité. Postavení nesezdaného jako zákonného dědice je pak výrazně ovlivněno právně politickými souvislostmi.

Závěr práce je zdařilý, dostatečně rozsáhlý, shrnující přehledně dílčí závěry jednotlivých kapitol, tj. z mé strany je bez větších výhrad.

Z výše uvedeného vyplývá, že dosažené výsledky považuji za kvalitní, nemám též výhrady k jejich správnosti, pouze v některých dílčích otázkách mohly být výsledky o něco málo dopracovány. To však v žádném případě nemá znamenat, že by práce nebyla kvalitní, a to pro habilitační práci odpovídající úrovni. Výsledky se jeví jako původní, předpokládám pak, že původnost byla prověřena i v rámci nástrojů na kontrolu plagiátorství, kterými univerzity disponují. Z mého pohledu jsem neshledala žádné okolnosti, které by vyvolaly pochybnosti o tom, že se jedná o vlastní text autora.

Výsledky, jak je výše opakovaně zdůrazněno, jsou pro obor a další bádání velmi přínosné. Současně jsou v praxi uplatnitelné. V tomto ohledu je nutné uchazeči poděkovat za jeho úsilí, které do práce vložil, neboť práce je pro praxi přínosná, a to patří mezi aspekty nejdůležitější. Současně práce představuje základ i pro další bádání, což bylo výše i opakovaně naznačeno.

Konečně je nutné v tomto ohledu podotknout, že práce též odpovídajícím způsobem pracuje se zdroji. Práce je doplněna bohatým poznámkovým aparátem, který v hojném rozsahu pracuje se zahraničními zdroji.

Formální úprava a jazyková úroveň práce

Proti formálnímu zpracování nemám výhrad. Jazykově je možné nalézt drobné překlepy, ale nejedná se o žádné závažné vady textu.

Připomínky a dotazy

Mé připomínky byly vymezeny v textu výše uvedeném. Pokud mají být shrnuty zde, pak lze konstatovat, že:

- Lze mít drobné výhrady k názvu práce, který mohl odrážet okolnost zaměření se primárně na majetkové otázky. Uchazeči nelze vytýkat, že postavení nesezdaného soužití z hlediska práva rodičovského zpracoval méně hlouběji, ale název je v tomto lehce zavádějící. Uchazeč však uvedené objasňuje, jde proto podle mého názoru o marginálii.
- Některé analýzy mohly být hlubší, zejména pak okolnost zrušení a vypořádání spoluvlastnictví (vypořádání v širším slova smyslu) a též i určení výše bezdůvodného obohacení, vymezení se ke všem otázkám, které mají být brány v úvahu.
- Některé komparativní poznámky mohly být zpracovány do textu k analýze české právní úpravy.

Uvedené nedostatky však v žádném případě nevedou k pochybnostem o jinak vysoké kvalitě odevzdané práce, která bez jakýchkoli pochybností představuje vědeckou práci na velmi kvalitní úrovni, která si plným právem zaslouží označení „habilitační“.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

Dotazy byly formulovány výše, zde jsou pro přehlednost zopakovány:

1. Necht' uchazeč uvede, která konkrétní hodnotová hlediska mohou podle jeho názoru převážit, respektive vést k závěru, že by případná analogická aplikace norem o manželství na nesezdané soužití byla přípustná.
2. Necht' se uchazeč v podrobnostech vyjádří k tomu, jaké okolnosti mají a mohou být podle jeho názoru zohledněny při vypořádání podílového spoluvlastnictví v širším slova smyslu? Liší se podle jeho názoru okolnosti vypořádání v těchto souvislostech právě s ohledem na to, že spoluvlastníci tvořili pár žijící v nesezdaném soužití?
3. Jak konkrétně má být dle uchazeče určena výše bezdůvodného obohacení při investici do nemovitosti druha či družky a co vše je třeba brát v úvahu?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Martina Kornela, Ph.D. „Nesezdané soužití v soukromém právu“ splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Občanské právo.

V Olomouci

Dne 29. 3. 2026

podpis